

No part of the candidate's evidence in this exemplar material may be presented in an external assessment for the purpose of gaining an NZQA qualification or award.

SUPERVISOR'S USE ONLY

2

91779



Draw a cross through the box (☒) if you have NOT written in this booklet

+



Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa
New Zealand Qualifications Authority

Kaupae 2 Te Reo Rangatira 2023

91779 Te pānui i ngā tuhinga tawhito

Whiwhinga: Toru

Paetae	Kaiaka	Kairangi
<ul style="list-style-type: none">Ka arohaehae i ngā tikanga me ngā peha o te reo o roto i ngā tuhinga tawhito.Ka whakaō atu ki tā te kaituhituhi e whakapuaki ana.	<ul style="list-style-type: none">Ka whakamārama i ngā tikanga me ngā peha o te reo o roto i ngā tuhinga tawhitoKa taunaki i ngā whakamārama.	<ul style="list-style-type: none">Ka aromātai i te kounga o te whakamahi i ngā tikanga me ngā peha o te reo o roto i ngā tuhinga tawhito.Ka nanakia te taunaki i ngā whakamārama.

Tirohia mēnā e rite ana te Tau Ākonga ā-Motu (NSN) kei runga i tō puka whakauru ki te tau kei runga i tēnei whārangi.

Whakautua mai ngā pātai KATOA. Me reo Māori anahe te reo e kawea ana i te whakaaro. Whakautua mai ngā pātai KATOA ki ngā wāhi wātea kua whakaritea.

Mēnā ka hiahia whārangi atu anō hei tuhituhi i ō whakautu, whakamahia ngā whārangi wātea kei muri o tēnei pukapuka.

Tirohia mēnā e tika ana te raupapatanga o ngā whārangi 2–7, kei roto i tēnei pukapuka, ka mutu, kāore tētahi o aua whārangi i te takoto kau.

Kaua e tuhi i te wāhi o te kauruku-whakahāngai (☒/☒). Ka tapahia pea tēnei wāhi i te wā ka mākahia tēnei pukapuka.

HOATU TE PUKAPUKA NEI KI TE KAIWHAKAHAERE Ā TE MUTUNGA O TE WHAKAMĀTAUTAU.

Kairangi

TOTAL 22

Whārangi 1

NGĀ TOHUTOHU

KOTAHI te tuinga tawhito hei pānuitanga māu, ā, e TORU ngā pātai hei whakautu.

Me reo Māori anahe te reo e kawea ana i te whakaaro.

Ko tāu he āta taunaki i āu whakautu. Me koi, me nanakia, me hāngai anō hoki āu whakautu.

Waihoki, kia kīnakitia ngā whakautu katoa ki ngā taurira ake o te tuinga.

TŪMAHI

Me āta pānui te tuinga kōrero nei a *KI NGĀ TĀNGATA MĀORI O AOTEAROA, PUTA NOA, PUTA NOA*.

Kia mataara! Ahakoa kāore kau he tohutō i ētehi kupu me ētehi atu tikanga tuhituhi e mōhiohia whānuitia ana e tātou o ēnei rā, kia mōhio mai rā he tika rawa atu ēnei tuinga mō taua wā rā.

Āta tirohia te horopaki kia whānui tonu te puta o te whakaaro hei whakaatu i tō māramatanga, i tō kaha ki te arohaehae, me tō nanakia ki te whakaō i te tuinga tawhito nei. Whāia, kia kīnakitia ngā whakautu katoa ki ngā taurira ake o te tuinga nei.

PĀTAI TUATAHI

Matapakihia ngā take i whāia rā e te kaituhi te taha Māori. Taunakitia tō whakautu.

B I U ☰ ☷ ↶ ↷

I whāia rā e te kaituhi te taha Māori - hei waha i ōna whakaaro mō te ngaronga o tētahi māngai e tāea ai ngā whakaaro o te iwi Māori te puta ki te motu, ki te ao. Ko tāna, ko te whakatū **nūpepa** reo Māori te rongoā, te rautaki hei whakapai i tēnei raru e pēhi i te iwi Māori. Mā roto i te nūpepa, ka **ora te taha Māori**, ka ora te **reo Māori**, ka ora ko ngā **tikanga Māori** - e tāea ai te tangata te whāngai i ēnei taonga ki ngā tamariki, ki ngā mokopuna, ki ngā uri whakaheke.

Ki tā ngā kōrero o te kaituhi,

- "*He kitenga nōku i te hē o tēnei taha, (he kitenga nā te kaituhi i te hē, i te mea horekau he māngai mō ngā whakaaro ā te iwi Māori) i te heke haere o te tupu, ā, i te kore reo o te motu nei hei whakautu mō tēnei taonga mō te tika, mō tērā taru mō te hē.*"

Ko ngā kōrero ā te kaituhi - kāore he reo, kāore he wāhi hei māngai i ngā take o te wā ā te iwi Māori, kāore he wāhi mō mātou te whakaae, whakahē rānei i ngā kaupapa nui o te wā. Koia nei te take i toko ake te whakaaro ā te kaituhi kia rapu rautaki hei whakapai i tēnei raru, nā, "*kitea ana e taku ngākau, he nūpepa reo Māori te hanga pai, kia puta ai he kupu ki te iti, ki te rahi, ki te tāne, ki te wahine, ki te tamariki.*"

Ko te hiahia ā te kaituhi - kia puta te nūpepa ki ngā tōpito katoa o te motu, otirā, ki te ao whānui - kia puta ngā whakaaro o te iwi Māori, kia ora ai te reo, kia ora ā tātou tikanga o te whakawhiti kōrero, o te wānanga anō hoki.

RAUEMI

KI NGĀ TĀNGATA MĀORI O AOTEAROA, PUTA NOA, PUTA NOA

Tokomaha o koutou e tauhou ana ki ahau, me ahau ki a koutou. Ahakoa rā, nā tēnei hanga, nā te aroha, i kukume mai te tangata kia piri, kia tata. Tēnei ake pea, te tino mōhio ai koutou ki a au, te tino mōhio ai ahau ki a koutou. Otia, me whāki atu au i konei te take o tāku whai atu ki a koutou, arā, ki te taha Māori. He kitenga nōku i te hē o tēnei taha, i te heke haere o te tupu, ā, i te kore reo o te motu nei hei whakautu mō tēnei taonga mō te tika, mō tērā taru mō te hē. Ko te take tēnā i ohore ai taku whakaaro kia kimihia he tikanga e pūrero ake ai ngā Māori: ā, kitea ana e taku ngākau, he nūpepa reo Māori te hanga pai, kia puta ai he kupu ki te iti, ki te rahi, ki te tāne, ki te wahine, ki te tamariki.

Nā, ko te nūpepa tuatahi tēnei hei tiro tiro mō koutou, hei hurihuri, hei whakakino, hei whakapai, hei whakaae, hei whakakore, tā te mea mō koutou ake tēnei reo, tēnei nūpepa. Ko taku hiahia tēnei me puta te nūpepa ki ia wāhi, ki ia wāhi, i roto i te marama kotahi rānei, i te rua wiki rānei, i te wiki kotahi rānei, kei a tātou te whakaaro. Ko utu mō te nūpepa kotahi, e toru kapa hui katoa te utu mēra. Ko ēnei moni mō ngā kaimahi anake, kāore kau māku, e kore hoki au e pai kia riro mai ki ahau tētahi kapa, nā te mea, ko taku take i runga i tēnei mahi he aroha, he kukume mai i a koutou ki te ora. Koia nei taku kupu, kāore māku te moni, kore rawa, engari koa, he ara kē tā ngā kaimahi; ā, e takoto nui ana te kupu mō rātou e mea nei, 'He utu ki a ia, e tika nei te utu: he takowha ki a ia e tika nei te takowha'.

Ko te ingoa mō tō tātou taonga, ko 'Te Korimako Rere Haere'. Ko tēnei, e koro mā, akona mai tō tātou manu Māori, whāngainga hoki ki 'ngā hua o te tau' kia kaha ai tana kotete. Kei runga, kei te hoka tō tātou manu, ko āna kōrero anake e rere atu ana ki rau whenua, ki rau iwi; koia hoki e kiia atu nei, whakaahurutia tēnei mōkai, kia puta ai tā tātou mahara, kia ara ai te kauwae o tēnei motu, kia tāmia iho te kino, kia whakamōiritia ko te pai.

Mātāpuna:

Curnow, J., Hopa, N., & Mcrae, J. (Eds.). (2006). *HE PITOPITO KŌRERO NŌ TE PEREHI MAORI READINGS FROM THE MAORI LANGUAGEPRESS*. Auckland: Auckland University Press. wh.14

Whārangi 2

NGĀ TOHUTOHU

KOTAHI te tuhinga tawhito hei pānuitanga māu, ā, e TORU ngā pātai hei whakautu.

Me reo Māori anahe te reo e kawē ana i te whakaaro.

Ko tāu he āta taunaki i āu whakautu. Me koi, me nanakia, me hāngai anō hoki āu whakautu.

Waihoki, kia kīnakitia ngā whakautu katoa ki ngā taurira ake o te tuhinga.

TŪMAHI

Me āta pānui te tuhinga kōrero nei a *KI NGĀ TĀNGATA MĀORI O AOTEAROA, PUTA NOA, PUTA NOA*.

Kia mataara! Ahakoa kāore kau he tohutō i ētehi kupu me ētehi atu tikanga tuhituhi e mōhiotia whānuitia ana e tātou o ēnei rā, kia mōhio mai rā he tika rawa atu ēnei tuhinga mō taua wā rā.

Āta tirohia te horopaki kia whānui tonu te puta o te whakaaro hei whakaatu i tō māramatanga, i tō kaha ki te arohaehae, me tō nanakia ki te whakaō i te tuhinga tawhito nei. Whāia, kia kīnakitia ngā whakautu katoa ki ngā taurira ake o te tuhinga nei.

PĀTAI TUARUA

He aha i kore ai te kaituhi e hiahia kia riro ki a ia tētehi kapa kotahi? Āta whakamahukitia tō whakautu.

B I U ☰ ☷ ↶ ↷

Kāore e hiahia te kaituhi kia riro ki a ia tētehi kapa kotahi i te mea, **he māori ake nei ia**. Ko te tangata māori, ka tipu ake i raro i te whakapono, i te tika, i te **hūmārie**, otirā, i te **aroha**. Koia nei te āhua o te kaituhi. He tangata hūmārie, he tangata e aro noa iho ki ngā hua o ōna mahi mō te iwi katoa, mō te hāpori. Kāore ia i mahi, kāore ia i ora mō te kapa - ko tōna mahi i tēnei ao ko te tiaki, ko te poipoi i te iwi Māori, ko te whakaora i te reo.

Ko tāna,

"Ko utu mō te nūpepa kotahi, e toru kapa hui katoa te utu mēra. Ko ēnei moni mō ngā kaimahi anake, kāore kau māku, e kore hoki au e pai kia riro mai ki ahau tētahi kapa, nā te mea, ko taku take i runga i tēnei mahi he aroha, he kukume mai i a koutou ki te ora. Koia nei taku kupu, kāore māku te moni, kore rawa."

Ko ōna mahi, he mahi i runga i te aroha, i te whakakotahi i te iwi Māori. auare ake ko te kapa!

RAUEMI

KI NGĀ TĀNGATA MĀORI O AOTEAROA, PUTA NOA, PUTA NOA

Tokomaha o koutou e tauhou ana ki ahau, me ahau ki a koutou. Ahakoa rā, nā tēnei hanga, nā te aroha, i kukume mai te tangata kia piri, kia tata. Tēnei ake pea, te tino mōhio ai koutou ki a au, te tino mōhio ai ahau ki a koutou. Otia, me whāki atu au i konei te take o tāku whai atu ki a koutou, arā, ki te taha Māori. He kitenga nōku i te hē o tēnei taha, i te heke haere o te tupu, ā, i te kore reo o te motu nei hei whakautu mō tēnei taonga mō te tika, mō tērā taru mō te hē. Ko te take tēnā i ohore ai taku whakaaro kia kimihia he tikanga e pūrero ake ai ngā Māori: ā, kitea ana e taku ngākau, he nūpepa reo Māori te hanga pai, kia puta ai he kupu ki te iti, ki te rahi, ki te tāne, ki te wahine, ki te tamariki.

Nā, ko te nūpepa tuatahi tēnei hei tirotiro mō koutou, hei hurihuri, hei whakakino, hei whakapai, hei whakaae, hei whakakore, tā te mea mō koutou ake tēnei reo, tēnei nūpepa. Ko taku hiahia tēnei me puta te nūpepa ki ia wāhi, ki ia wāhi, i roto i te marama kotahi rānei, i te rua wiki rānei, i te wiki kotahi rānei, kei a tātou te whakaaro. Ko utu mō te nūpepa kotahi, e toru kapa hui katoa te utu mēra. Ko ēnei moni mō ngā kaimahi anake, kāore kau māku, e kore hoki au e pai kia riro mai ki ahau tētahi kapa, nā te mea, ko taku take i runga i tēnei mahi he aroha, he kukume mai i a koutou ki te ora. Koia nei taku kupu, kāore māku te moni, kore rawa, engari koa, he ara kē tā ngā kaimahi; ā, e takoto nui ana te kupu mō rātou e mea nei, 'He utu ki a ia, e tika nei te utu: he takowha ki a ia e tika nei te takowha'.

Ko te ingoa mō tō tātou taonga, ko 'Te Korimako Rere Haere'. Ko tēnei, e koro mā, akona mai tō tātou manu Māori, whāngainga hoki ki 'ngā hua o te tau' kia kaha ai tana kotete. Kei runga, kei te hoka tō tātou manu, ko āna kōrero anake e rere atu ana ki rau whenua, ki rau iwi; koia hoki e kīia atu nei, whakaahurutia tēnei mōkai, kia puta ai tā tātou mahara, kia ara ai te kauwae o tēnei motu, kia tāmia iho te kino, kia whakamōiritia ko te pai.

Mātāpuna:

Cumow, J., Hopa, N., & Mcrae, J. (Eds.). (2006). *HE PITOPITO KŌRERO NŌ TE PEREHI MAORI READINGS FROM THE MAORI LANGUAGEPRESS*. Auckland: Auckland University Press. wh.14

NGĀ TOHUTOHU

KOTAHI te tuinga tawhito hei pānuitanga māu, ā, e TORU ngā pātai hei whakautu.

Me reo Māori anahe te reo e kawē ana i te whakaaro.

Ko tāu he āta taunaki i āu whakautu. Me koi, me nanakia, me hāngai anō hoki āu whakautu.

Waihoki, kia kīnakitia ngā whakautu katoa ki ngā taurira ake o te tuinga.

TŪMAHI





Me āta pānui te tuinga kōrero nei a *KI NGĀ TĀNGATA MĀORI O AOTEAROA, PUTA NOA, PUTA NOA*.

Kia mataara! Ahakoa kāore kau he tohūtō i ētehi kupu me ētehi atu tikanga tuhituhi e mōhiotia whānuitia ana e tātou o ēnei rā, kia mōhio mai rā he tika rawa atu ēnei tuinga mō taua wā rā.

Āta tirohia te horopaki kia whānui tonu te puta o te whakaaro hei whakaatu i tō māramatanga, i tō kaha ki te arohaehae, me tō nanakia ki te whakaō i te tuinga tawhito nei. Whāia, kia kīnakitia ngā whakautu katoa ki ngā taurira ake o te tuinga nei.

PĀTAI TUATORU

Arahaehaehia te tino ngako o tēnei pānui! Taunakihia tō whakautu. Kia whakaputahia hoki ōu anō whakaaro mō te ngako o te pānui nei.

B *I* U    

Ko te tino ngako o tēnei pānui, kia whakaara, kia whakaoho i te iwi Māori kia rongo pai ki ngā kupu ā te kaituhi. Ko te ngako o te pānui ko te whakakotahi i te iwi Māori i raro i te whakapono kotahi. E hika mā! Kei whea rā te ara hei oranga mō te iwi Māori? Kei whea rā te hiakai ki te wānanga, ki te whakaputa i ōu whakaaro, ōu whakaaro Māori? E hine mā, e tama mā, e hoa mā, ānei te ara hei oranga mō tātou! Ānei he **nūpepa**, e tāea ai tātou te waha i ō tātou whakaaro!

Mā roto i te whakaputa i ōu whakaaro, ka kite te tangata i ā koe, ka kite te iwi Pākeha i ngā rarurau e pēhi nei i te iwi Māori. E hia kē ngā tau kei raro te iwi Māori e pūtu ana, kei raro i te pūtu ā te Pākeha. E hika mā! Mā roto i te whawhai, mā roto i te kōrero, mā roto i te tuhi, ka toa te iwi Māori, ka toa! Ko te nūpepa te ara hei whakaora i te reo, hei whakaora i ngā tikanga, ngā kawa Māori - e tāea ai ngā tamaiti māori o nāianei, o te anamata hoki te kite, te rongo i te hiranga o tōna reo, o tōna ahurea.

Ko te ngako o tēnei pānui, kia whakakotahi te iwi Māori i raro i te whakapono, he rā whawhati kō tēnei, me takatū ki te hoe! Me whakaputa i ō tātou whakaaro ki ngā nūpepa, hei oranga mō te reo, mō *naā tāngata Māori o Aotearoa. puta noa. puta noa.*

KI NGĀ TĀNGATA MĀORI O AOTEAROA, PUTA NOA, PUTA NOA

Tokomaha o koutou e tauhou ana ki ahau, me ahau ki a koutou. Ahakoa rā, nā tēnei hanga, nā te aroha, i kukume mai te tangata kia piri, kia tata. Tēnei ake pea, te tino mōhio ai koutou ki a au, te tino mōhio ai ahau ki a koutou. Otia, me whāki atu au i konei te take o tāku whai atu ki a koutou, arā, ki te taha Māori. He kitenga nōku i te hē o tēnei taha, i te heke haere o te tupu, ā, i te kore reo o te motu nei hei whakautu mō tēnei taonga mō te tika, mō tērā taru mō te hē. Ko te take tēnā i ohore ai taku whakaaro kia kimihia he tikanga e pūrero ake ai ngā Māori: ā, kitea ana e taku ngākau, he nūpepa reo Māori te hanga pai, kia puta ai he kupu ki te iti, ki te rahi, ki te tāne, ki te wahine, ki te tamariki.

Nā, ko te nūpepa tuatahi tēnei hei tirotiro mō koutou, hei hurihuri, hei whakakino, hei whakapai, hei whakaae, hei whakakore, tā te mea mō koutou ake tēnei reo, tēnei nūpepa. Ko taku hiahia tēnei me puta te nūpepa ki ia wāhi, ki ia wāhi, i roto i te marama kotahi rānei, i te rua wiki rānei, i te wiki kotahi rānei, kei a tātou te whakaaro. Ko utu mō te nūpepa kotahi, e toru kapa hui katoa te utu mēra. Ko ēnei moni mō ngā kaimahi anake, kāore kau māku, e kore hoki au e pai kia riro mai ki ahau tētahi kapa, nā te mea, ko taku take i runga i tēnei mahi he aroha, he kukume mai i a koutou ki te ora. Koia nei taku kupu, kāore māku te moni, kore rawa, engari koa, he ara kē tā ngā kaimahi; ā, e takoto nui ana te kupu mō rātou e mea nei, 'He utu ki a ia, e tika nei te utu: he takowha ki a ia e tika nei te takowha'.

Ko te ingoa mō tō tātou taonga, ko 'Te Korimako Rere Haere'. Ko tēnei, e koro mā, akona mai tō tātou manu Māori, whāngainga hoki ki 'ngā hua o te tau' kia kaha ai tana kotete. Kei runga, kei te hoka tō tātou manu, ko āna kōrero anake e rere atu ana ki rau whenua, ki rau iwi; koia hoki e kīia atu nei, whakaahurutia tēnei mōkai, kia puta ai tā tātou mahara, kia ara ai te kauwae o tēnei motu, kia tāmia iho te kino, kia whakamōiritia ko te pai.

Mātāpuna:

Cumow, J., Hopa, N., & Mcrae, J. (Eds.). (2006). *HE PITOPITO KŌRERO NŌ TE PEREHI MAORI READINGS FROM THE MAORI-LANGUAGEPRESS*. Auckland: Auckland University Press. wh.14

Kairangi

Te Wāhanga Ako: Te Reo Rangatira

Te Paerewa: 91779

Te Maaka: 22

Te Pātai	Ngā Pitopito Kōrero
Tuatahi	<ul style="list-style-type: none">• Kaha ki te whakaraupapa i ōna whakaaro.• Autaia ki te whakapūaki i ōna whakaaro me te whai rautaki.• Autaia ki te reo a-tuhi.• He kounga tōna reo whakaputa.• Ko tōna māramaki te horopaki o te kōrero.
Tuarua	<ul style="list-style-type: none">• Tūhonohono mai ngā whakatauki ki ōna whakaaro.• Mōhio ki te whakatako kōrero.• Whanake mai ana i ngā kīwaha.
Tuatoru	<ul style="list-style-type: none">• Autaia te whakamahi i te kupu hei whakatairanga i ōna whakaaro.• Mōhio ki te whakaraupapa i āna kōrero kia tika ai te rere o te whakaaro.• He kupu tautoko, he whakatauki hei kīnaki.